

Bryssel den 29 september 2023
(OR. en)

13306/23

SOC 634
EMPL 453
ECOFIN 915
EDUC 364

NOT

från:	Kommittén för socialt skydd
till:	Ständiga representanternas kommitté (Coreper)/rådet
Ärende:	Centrala utmaningar på det sociala området: Huvudbudskapen från kommittén för socialt skydd på grundval av den årliga översynen av verktyget för bedömning av situationen för det sociala skyddet – Godkännande

För delegationerna bifogas huvudbudskapen på grundval av den årliga översynen av verktyget för bedömning av situationen för det sociala skyddet och utvecklingen inom politik för socialt skydd efter slutbehandlingen i kommittén för socialt skydd den 26 september 2023, för godkännande av rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) den 9 oktober 2023.

Den fullständiga rapporten återfinns i dok. 13306/23 ADD 1.

De landsprofiler inom ramen för verktyget för bedömning av situationen för det sociala skyddet som bifogats denna rapport återfinns i dok. 13306/23 ADD 2–4.

Huvudbudskapen

1. **För att fullgöra sin uppgift enligt artikel 160 i EUF-fördraget har kommittén för socialt skydd, för föreläggande inför rådet, utarbetat en årlig översyn av den sociala situationen i EU och den politiska utvecklingen i medlemsstaterna** på grundval av de mest aktuella uppgifterna och den mest aktuella information som finns att tillgå. Mot denna bakgrund lyfter kommittén för socialt skydd fram följande resultat och gemensamma prioriteringar, som bör vägleda det förberedande arbetet inför den årliga översikten över hållbar tillväxt 2024.
2. Under 2022 inleddes **Rysslands anfallskrig mot Ukraina** vid en tidpunkt då det i Europa fanns tydliga tecken på återhämtning från den aldrig tidigare skådade ekonomiska chocken till följd av covid-19-pandemin. Kriget ledde till en efterföljande kraftig nedgång. Den **ekonomiska tillväxten** i EU avtog under 2022, men trots farhågor om en lågkonjunktur har en positiv tillväxt under första halvåret 2023 visat att den europeiska ekonomin är motståndskraftig i ett utmanande globalt sammanhang. Den totala sysselsättningen fortsatte att öka under 2022, om än i långsammare takt under året, och **sysselsättningsgraden** för personer i åldrarna 20–64 år uppgick till 75,3 % under första kvartalet 2023. Arbetslösheten låg kvar på en mycket stabil nivå på 6,2 % under 2022 (vilket är långt under de 6,5 % som uppmättes i mars 2020, strax innan covid-19-krisen inleddes) och nådde en ny rekordlåg nivå på 5,9 % i april 2023, med högt arbetskraftsdeltagande och hög sysselsättningsgrad.
3. **Priserna** steg markant från februari 2022 när Ryssland inledde sitt anfallskrig. Prisökningarna berodde till en början på höjda energipriser, men trycket breddades i takt med att de högre energikostnaderna började överföras till livsmedel, tjänster och andra varor. Detta påverkade konsumentpriserna och därmed hushållens köpkraft, särskilt för låginkomstfamiljer som lägger en större andel av sina inkomster på energi och livsmedel. Efter att ha nått en topp 2022 fortsatte dock den totala inflationen att sjunka under första kvartalet 2023 mot bakgrund av en kraftig nedgång i energipriserna.

4. Den årliga tillväxten när det gäller **hushållens reala samlade inkomster** i EU minskade under 2022 och blev negativ under tredje och fjärde kvartalet. Detta berodde främst på effekterna av stigande inflation och sjunkande ersättningar till anställda och egenföretagare samt på ett negativt realt bidrag från sociala (netto)förmåner jämfört med föregående år. Under första kvartalet 2023 förblev hushållens inkomster i stort sett stabila under ett år i reala termer (+0,3 %), vilket återspeglar att nedgången i reallönerna (bidrag på -0,9 %) till största delen uppvägdes av skatter, förmåner och andra överföringar (bidrag på +0,9 %).
5. **När det gäller framstegen mot fattigdomsminskningsmålet för 2030 har läget generellt varit stabilt i EU under 2022 jämfört med det föregående året** (med en minskning med 0,1 procentenheter när det gäller andelen personer som löper risk för fattigdom eller social utestängning) **och under de senaste 3 åren**. Denna stabilitet återspeglar en minskning av antalet människor som riskerar att drabbas av fattigdom¹ och av dem som lever i hushåll där ingen förvärvsarbetar eller hushåll med mycket låg arbetsintensitet, men en ökning av komponenten allvarlig materiell och social fattigdom. På medlemsstatsnivå noterade omkring en fjärdedel av länderna en betydande minskning av andelen personer som löper risk för fattigdom eller social utestängning under 2022. De flesta medlemsstater noterade inga betydande förändringar på detta område. I ett fåtal medlemsstater där en mindre andel personer löper risk för fattigdom eller social utestängning än EU-genomsnittet skedde däremot en ökning, medan de flesta av de medlemsstater med en större andel än genomsnittet faktiskt noterade en minskning, vilket tyder på en viss grad av konvergens i medlemsstaternas resultat. **Eurostats snabbstatistik för 2022 års inkomster** tyder också på att fattigdomen i stort sett låg på en genomsnittligt oförändrad nivå under 2022.

¹ Detta avser inkomster under 2021.

6. **Denna stabilitet är också resultatet av de inkomststödande åtgärder** som vidtagits för att mildra effekterna av den höga inflationen och som upprätthöll den disponibla inkomsten i nominella termer. Detta bekräftar de positiva effekterna av de undantagsåtgärder som vidtagits på både EU-nivå och medlemsstatsnivå under de senaste tre åren. De har effektivt dämpat de negativa effekterna av pandemin samt av energi- och inflationskriserna på inkomsterna, till skillnad från vad som skedde i samband med finanskrisen 2008. De ökade levnadskostnaderna påverkar dock realinkomsterna, vilket delvis framgår av uppskattningen av den andel personer som löper risk för fattigdom med referensåret 2021², där man ser en ökning i ungefär hälften av medlemsstaterna och en möjlig försämring av levnadsstandarden i flera länder. Även om hushållens disponibla medianinkomst i EU beräknas ha ökat med omkring 7 % i nominella termer minskade den med cirka 2 % i reala termer.
7. När det gäller det kompletterande målet låg **barnfattigdomen också i stort sett kvar på en stabil nivå under 2022**, och antalet barn som löper risk för fattigdom eller social utestängning ökade endast marginellt (en ökning med 0,3 miljoner) jämfört med 2021. Detta beror på en liten minskning av antalet barn som löper risk för fattigdom, en större minskning av antalet barn som lever i hushåll där ingen förvärvsarbetar eller hushåll med mycket låg arbetsintensitet och en ökning av antalet barn som lever i allvarlig materiell och social fattigdom. Under 2022 löpte dock 0,9 miljoner fler barn risk för fattigdom eller social utestängning än under referensåret 2019.

² De personer som löper risk att drabbas av fattigdom med referensåret 2021 är personer med en disponibel inkomst per konsumtionsenhet under gränsen för fattigdomsrisk beräknad 2021, som har justerats utifrån utvecklingen av det harmoniserade konsumentprisindexet mellan 2021 och 2022. Indikatorn för fattigdomsrisk för referensåret definieras som andelen personer i den totala befolkningen som ligger under denna inflationsjusterade fattigdomströskel. Indikatorn fångar delvis upp prisutvecklingen och dess inverkan på inkomsterna.

8. En viss **positiv utveckling av den sociala situationen** kunde konstateras, trots kvarstående utmaningar, och fler medlemsstater noterade positiva förändringar än de som noterade negativa på följande områden:

- En minskning av den andel av befolkningen som lever i **hushåll där ingen förvärvsarbetar eller hushåll med mycket låg arbetsintensitet** i nästan hälften av medlemsstaterna och av andelen **långtidsarbetslösa** i nästan en tredjedel samt en fortsatt ökning av **sysselsättningsgraden** för äldre arbetstagare i nästan alla medlemsstater, vilket återspeglar förbättringar på arbetsmarknaden.
- Situationen för **ungdomar** förbättrades också, med en minskning av antalet unga som varken arbetar eller studerar, och den totala andelen på EU-nivå minskade också.
- **Graden av fattigdom** minskade också betydligt (dvs. det relativa medianvärdet för fattigdomsklyftan) bland allmänheten i mer än en tredjedel av medlemsstaterna samt bland barn.

9. Det fanns dock vissa **områden där man behövde hålla ett öga på** den senaste utvecklingen, nämligen följande:

- Ökningar av den **allvarliga materiella och sociala fattigdomen** och den generella materiella och sociala fattigdomen bland allmänheten och bland barn i omkring en tredjedel av medlemsstaterna, vilket visar att hushållens reala disponibla inkomst minskade under 2022 i takt med att många varor blev mindre ekonomiskt överkomliga på grund av den stigande inflationen. Detta återspeglades också i en betydande ökning av andelen av befolkningen i hushåll med **hög boendegift i förhållande till den disponibla inkomsten** i ett antal länder.

- En **försämring av situationen avseende fattigdom och relativ inkomst för äldre** (65år eller äldre), med ökad risk för fattigdom eller social utestängning i över hälften av medlemsstaterna. Relativa pensionsinkomster utifrån den aggregerade ersättningskvoten minskade i ett liknande antal medlemsstater.
 - En varierande utveckling när det gäller **inkomstskillnader**, med försämringar i nästan hälften av medlemsstaterna men förbättringar i ett liknande antal medlemsstater.
10. I **den europeiska pelaren för sociala rättigheter** fastställs den nödvändiga ramen för åtgärder på EU- och medlemsstatsnivå. Tillsammans med EU:s tre **överordnade mål** på områdena sysselsättning, kompetens och fattigdomsminskning kommer pelaren att bidra till att man uppnår uppåtående social konvergens mellan medlemsstaterna. Eftersom målen är inbördes avhängiga och förstärker varandra bör **konsekventa politiska åtgärder** vidtas inom alla politikområden.
11. Medlemsstaterna bör fortsätta att vidta **riktade åtgärder för att mildra effekterna av prisökningarna och prisvolatiliteten**. Hushållens köpkraft bör skyddas, särskilt för låginkomstfamiljer som lägger en större andel av sina inkomster på energi och livsmedel (och andra grundläggande tjänster) och som följaktligen i högre grad drabbas av materiell och social fattigdom. I detta sammanhang kan **bedömningar av fördelningseffekter när det gäller politik och reformer** bidra till att förhindra att åtgärder får negativa sociala effekter på fattigdom och ojämlikhet, och de bör användas mer systematiskt vid utformningen av reformåtgärder och i samband med budgetering.
12. I den nuvarande osäkra internationella och ekonomiska miljön bör den **positiva sysselsättningsdynamiken i återhämtningen efter covid-19** åtföljas av strategier för **socialt skydd och social delaktighet som stöds av sociala investeringar** för att säkerställa rättvis tillväxt, ytterligare förbättra ekonomiernas och samhällenas resiliens och minska riskerna för utsatta hushåll och individer, inbegripet strategier som är kopplade till den gröna och den digitala omställningen.

13. Medlemsstaterna bör fortsätta att **modernisera sina system för socialt skydd och social delaktighet**, med beaktande av förmånernas tillräcklighet, täckning och utnyttjande, och dessa bör på ett effektivt sätt kombineras med aktiva inkluderingsåtgärder, bland annat med utgångspunkt i lärdomarna från covid-19-krisen, samtidigt som mer permanenta åtgärder utformas. Medlemsstaterna bör tillhandahålla, och vid behov stärka, robusta sociala skyddsnät genom att integrera tillräckligt inkomststöd (genom minimiinkomstförmåner och andra åtföljande monetära förmåner), naturaförmåner och tillgång till möjliggörande och väsentliga tjänster, i linje med rådets rekommendation om tillräcklig minimiinkomst som säkerställer aktiv inkludering. Det krävs också en förenkling och rationalisering av förmånerna för att säkerställa att de utnyttjas, samtidigt som en lämplig indexerings är avgörande mot bakgrund av den nuvarande höga inflationstakten.
14. **Socialt skydd för alla arbetstagare och egenföretagare** bör främjas, i linje med rådets rekommendation från 2019 om tillgång till socialt skydd för arbetstagare och egenföretagare. Rapporten om genomförandet av rekommendationen visar att det finns betydande skillnader i medlemsstaternas ambitionsnivå när det gäller att säkerställa en formell och faktisk täckning genom tillräckliga och transparenta system för socialt skydd. Omkring hälften av medlemsstaterna har planerat omfattande reformer för att förbättra utnyttjandet av systemen för socialt skydd när det gäller särskilda kategorier av personer på arbetsmarknaden. Alla har dock ännu inte genomförts. I många medlemsstater har det i de nationella genomförandeplanerna lagts mindre fokus på att säkerställa en effektiv täckning, särskilt genom att anpassa reglerna för rätt till förmåner och förbättra insynen. Därför krävs ytterligare genomförandeinsatser för att täppa till befintliga luckor.

15. Mot bakgrund av den ökade **barnfattigdomen** är det nödvändigt att vidta åtgärder för att förhindra att fattigdomen överförs till nästa generation, bland annat genom att genomföra rådets rekommendation om inrättande av en europeisk barngaranti. Framför allt är tillgången till förskoleverksamhet och barnomsorg av god kvalitet och till överkomliga priser avgörande för att stödja utvecklingen av barns färdigheter och kompetens och stödja föräldrarnas deltagande på arbetsmarknaden.
16. Energikrisen har understrukt behovet av att säkerställa tillgång till **väsentliga tjänster**, särskilt för att mildra de negativa sociala konsekvenserna av stigande priser. Kommissionen bekräftade nyligen i sin rapport om tillgång till väsentliga tjänster att även om majoriteten av EU:s befolkning har tillgång till väsentliga tjänster (däribland energi, vatten, sanitet, transporter och digitala tjänster) ställs de människor som löper risk för fattigdom eller social utestängning och de mest marginaliserade inför de största hindren när det gäller att få tillgång till sådana tjänster. I rapporten betonades att överkomliga priser kan utgöra ett stort hinder för lika tillgång, särskilt när det gäller energi, följt av digital kommunikation, transport, vatten och sanitet. Att ta itu med **energifattigdom** är därför avgörande för att säkerställa rättvisa i den gröna omställningen, i överensstämmelse med rådets rekommendation om säkerställande av en rättvis omställning till klimatneutralitet. Utbudet och tillgängligheten medför också utmaningar när det gäller tillgången, ibland kopplade till andra hinder såsom kompetensbrist eller geografiska faktorer (klyftan mellan stad och landsbygd, avlägsna regioner och öregioner). EU-finansiering, inbegripet planen REPowerEU, kan stödja medlemsstaternas insatser både för att hantera de nuvarande osäkra scenarierna och de strukturella utmaningarna när det gäller tillgång till väsentliga tjänster.

17. Den tematiska sociala rapporteringen 2023 innehåller en genomgång av medlemsstaternas befintliga och exceptionella åtgärder för att **hantera energikrisen och krisen avseende levnadskostnaderna**. I ett framtidsblickande perspektiv behöver man fortsätta att fokusera på politik som tar itu med energifattigdomen. Långsiktiga nationella strategier kräver att man kombinerar anpassningar av systemen för socialt skydd och social delaktighet med sociala tjänster. Permanenta åtgärder, särskilt indexeringsmekanismer för löner och sociala förmåner, bidrar till att mildra effekterna av hög inflation på realinkomsterna och levnadsstandarden. I detta avseende kan det noteras att dessa åtgärder hittills inte har lett till ”ytterligare inflationstoppar”. Stödåtgärder för att specifikt bekämpa energifattigdom genom att åstadkomma mer överkomliga energipriser är mestadels tillfälliga (82 %) och tenderar att vara universella. De flesta av dessa tillfälliga åtgärder kommer att ha avslutats vid utgången av 2023, vilket pekar på ett potentiellt behov av fortsatt fokus på politik som bekämpar energifattigdomen på ett mer strukturellt sätt. Det behövs också riktade strategier för att på ett effektivare sätt mildra krisens negativa effekter för dem som är mer sårbara och påverkas i större utsträckning. Särskilda strukturer för att bedöma, övervaka och ta itu med energifattigdom bör införas, även för att man ska kunna rikta in krishanteringsåtgärderna på ett bättre sätt.
18. Ytterligare ansträngningar bör göras för att tillhandahålla **överkomliga bostäder**, inbegripet subventionerade bostäder och/eller hyresbostäder till rimligt pris, genom planer, reformer och investeringar. Medlemsstaterna bör också ta hänsyn till särskilda bostadsbehov, såsom bostäder för personer i utsatta situationer och personer med funktionsnedsättning. Strategier för att förebygga vräkningar och strategier som bygger på principen om bostad först **för hemlösa** bör genomföras, liksom åtgärder mot segregering. Det behövs mer robusta övervakningsramar och samordning av bostadspolitik (inbegripet hyresreglering och beskattning) med annan socialpolitik (t.ex. inkomststöd och bostadsbidrag) och andra sociala tjänster (t.ex. transport). Medlemsstaterna arbetar inom ramen för den europeiska plattformen för åtgärder mot hemlöshet för att få ett slut på hemlösheten senast 2030.

19. Mot bakgrund av den höga inflationen och åtgärder mot de stigande energikostnaderna kan **pensionärer** vara mer sårbara eftersom de har mindre kontroll och flexibilitet när det gäller att anpassa sina inkomster till förändrade omständigheter. Medlemsstaterna bör skydda den pensionerade befolkningens levnadsstandard genom att anta åtgärder riktade till utsatta grupper, t.ex. pensionärer med låg inkomst. I enlighet med nationella särdrag och beroende på pensionssystemets utformning kan ytterligare riktade åtgärder – utöver indexering av pensioner – övervägas, exempelvis behovsprövade utbetalningar. Medlemsstaterna bör fortsätta ansträngningarna för att säkerställa det sociala skyddets effektivitet för äldre, tillräckliga pensioner och pensionssystemens hållbarhet, inom ramen för strukturreformer för att hantera utmaningarna med en åldrande befolkning, allt färre européer i arbetsför ålder och föränderliga arbetsmarknader. Främjande av ett ökat deltagande på arbetsmarknaden i allmänhet eller specifikt stöd till sysselsättning för äldre arbetstagare kan bidra till att förbättra pensionsnivåerna och pensionssystemets finanspolitiska hållbarhet.

20. Systembrister i de nationella vård- och omsorgssystemen måste åtgärdas för att säkerställa **tillgång till högkvalitativ långvarig vård och omsorg till ett överkomligt pris**, mot bakgrund av den kraftiga ökningen av efterfrågan på hälso- och sjukvårdstjänster och långtidsvård samt färre personer i arbetsför ålder som bidrar till systemen för socialt skydd. Genomförandeåtgärderna i rådets rekommendation från 2022 om tillgång till långvarig vård och omsorg till överkomliga priser och av god kvalitet kan bidra till att hantera dessa utmaningar. Tillhandahållande av långvarig vård och omsorg är också en avgörande faktor för kvinnors deltagande på arbetsmarknaden och för upprätthållandet av grundläggande mänskliga rättigheter för personer i behov av vård. Samtidigt som utbudet av högkvalitativa tjänster som är personcentrerade och respekterar valfriheten utvidgas kan investeringar i hälsosamt åldrande, förebyggande och rehabilitering bidra till att minska efterfrågan på långvarig vård och omsorg. En bättre integrering av hälso- och sjukvårdstjänster samt långtidsvård kan leda till att vårdbehoven tillgodoses på ett bättre sätt och även säkerställa att begränsade ekonomiska resurser och personalresurser används på bästa sätt. Det behövs ett starkare fokus på kvalitetsstandarder och kvalitetssäkring. Åtgärder för att förbättra arbetsvillkoren och locka till sig och behålla personal måste vidtas. Digitalisering och andra innovativa lösningar kan bidra till att förbättra arbetsvillkoren och främja ett längre självständigt boende i hemmet.

21. Efter covid-19-pandemin bör medlemsstaterna fortsätta att ta itu med de befintliga utmaningarna i de europeiska **hälso- och sjukvårdssystemen** och förbättra deras resiliens och beredskap inför eventuella framtida kriser. Reformerna bör omfatta uppgradering av hälso- och sjukvårdsinrättningar, förbättring av folkhälsokapaciteten, åtgärder för att komma till rätta med bristen på arbetskraft, förbättringar av den förebyggande hälsovården och införande av innovationer. Faciliteten för återhämtning och resiliens ger betydande stöd till de nationella reforminsatserna. Effektiva skyddsnät för att ge de mest utsatta tillgång till hälso- och sjukvård måste säkerställas. Ytterligare insatser för att förbättra den integrerade vården, inbegripet samordning med sociala tjänster, kommer att vara avgörande för att göra vården mer effektiv. Införandet av telemedicin och andra digitala lösningar, med beaktande av den digitala klyftan, bör fortsätta att förbättra tillgången till vård och främja bättre hälsoresultat för befolkningen. Att stärka hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande åtgärder kommer att vara avgörande för att förbättra hälsoresultaten. Covid-19-pandemin innebär särskilda utmaningar när det gäller psykisk hälsa, med betydande sociala konsekvenser och en negativ inverkan på människors, särskilt ungdomars, allmänna välbefinnande och livskvalitet. I linje med kommissionens nya initiativ om en övergripande strategi för psykisk hälsa krävs insatser för att bygga upp en integrerad sektorsövergripande strategi för psykisk hälsa, bland annat genom att integrera tjänster för psykisk hälsa i primärvården och övergå till samhällsbaserad vård.
22. Den **europeiska planeringsterminen** fortsätter att vara ett effektivt samordningsverktyg för stödande av hållbar ekonomisk tillväxt för alla, konkurrenskraft, sysselsättning och adekvat socialt skydd och social delaktighet. Eftersom många av de reformåtgärder som vidtagits av medlemsstaterna ingår i de nationella planerna för återhämtning och resiliens är det fortfarande viktigt att rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) och dess rådgivande organ är nära involverade i den pågående övervakningen av genomförandet av dessa planer.

23. För att stärka det sociala Europa och stödja genomförandet av den europeiska pelaren för sociala rättigheter på EU- och medlemsstatsnivå bör, med vederbörlig hänsyn till respektive befogenheter, en konstruktiv **dialog** upprätthållas mellan EU-institutionerna, medlemsstaterna, arbetsmarknadens parter och organisationer i det civila samhället.
24. I det gemensamma övergripande yttrandet med sysselsättningskommittén om den europeiska planeringsterminen 2023 inför mötet i rådet (sysselsättning, socialpolitik, hälso- och sjukvård samt konsumentfrågor) i juni 2023 efterlyste sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd närmare samordning mellan den ekonomiska politiken, finanspolitiken, sysselsättningspolitiken och socialpolitiken. I detta sammanhang erkänner kommittéerna behovet av att modernisera sina övervakningsverktyg, samtidigt som man undviker risken för en ökad administrativ börda. Ramarna för social övervakning, inklusive de analysverktyg som används i årsrapporten från kommittén för socialt skydd, håller för närvarande på att ses över av kommittén, vissa tillsammans med sysselsättningskommittén när så är lämpligt, för att förenkla och konsolidera de befintliga verktygen.
25. Europeiska kommissionen uppmanas att beakta ovanstående politiska vägledning inom det förberedande arbetet för den årliga strategin för hållbar tillväxt 2024.